

Діхтяренко Станіслава Вадимівна,  
ORCID ID: 0000-0002-0349-1680*аспірантка кафедри педагогіки  
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет  
імені К. Д. Ушинського»***ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ  
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ  
З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ****ACTIVITY-BASED APPROACH IN THE TRAINING OF FUTURE PRESCHOOL  
EDUCATION SPECIALISTS FOR RESEARCH AND EXPERIMENTAL WORK**

У статті презентовано сутність та зміст діяльнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Проаналізовано нормативні документи («Державний стандарт початкової освіти», «Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти», «Концептуальні засади Нової української школи») щодо організації діяльнісного підходу у вищій школі. Уточнено сутність понять: «методологія», «методологія педагогіки», «методологічний підхід», «дія», «діяльність», «діяльність дітей дошкільного віку», «діяльнісний підхід у роботі з дітьми дошкільного віку», «діяльнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку». Схарактеризовано основні педагогічні закони та провідні закономірності у процесі формування успішної професійно-методичної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти. Розглянуто специфіку методологічних принципів у вищій школі. Запропоновано класифікацію методологічних законів, закономірностей розвитку та принципів (правил), які сприяють успішній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Презентовано основні функції та рівні методології. З'ясовано, що діяльнісний підхід у роботі з дітьми дошкільного віку є одним із вагомих методологічних підходів, який націлений на розвиток особистості, ініціативну дію з боку дитини, завдяки якого відбувається розвиток творчого потенціалу, самостійність, саморозвиток у процесі освітньо-пізнавальної діяльності. Отже, виникає необхідність у впровадженні діяльнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців до дослідно-експериментальної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку.

**Ключові слова:** методологія, методологія педагогіки, підхід, методологічний підхід, дія, діяльнісний підхід.

The article presents the essence and content of the activity-based approach in preparing future preschool education specialists for research and experimental work with older preschool children. Regulatory documents ("State Standard of Primary Education", "State Standard of Basic and Complete General Secondary Education", "Conceptual Principles of the New Ukrainian School") regarding the organization of the activity-based approach in higher education are analyzed. The essence of the concepts "methodology", "pedagogical methodology", "methodological approach", "action", "activity", "activity of preschool children", "activity-based approach in working with preschool children", "activity-based approach in preparing future specialists for research and experimental work with older preschool children" is clarified. The main pedagogical laws and leading regularities in the process of forming a successful professional and methodological orientation of future preschool education specialists are characterized. The specifics of methodological principles in higher education are considered. A classification of methodological laws, developmental patterns, and principles (rules) that contribute to the successful training of future preschool education specialists for research and experimental work with older preschool children is proposed. The main functions and levels of methodology are presented. It is established that the activity-based approach in working with preschool children is one of the significant methodological approaches aimed at personal development and the child's initiative, which contributes to the development of creative potential, independence, and self-development in the process of educational and cognitive activity. Therefore, there is a need to implement the activity-based approach in the process of training future specialists for research and experimental activities with older preschool children.

**Key words:** methodology, pedagogy methodology, approach, methodological approach, action, activity-based approach.

**Постановка проблеми.** Сучасні вимоги до мислення, що забезпечується шляхом організації проблемних ситуацій. Саме у процесі виконання передбачають формування у них критичного ристання форм, прийомів і методів навчання

формується особистість, яка здатна самостійно обирати, оцінювати, експериментувати, досліджувати, програмувати та конструювати, що в результаті сприяє саморозвитку та самореалізації. Одним із способів вирішення означеної проблеми є впровадження діяльнісного підходу в підготовці майбутніх вихователів дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Унікальність та затребуваність діяльнісного підходу у вищій освіті пов'язана не із діяльністю як такою, а із власне діяльністю, як засобом становлення і розвитку особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти. Крім того, організація діяльнісного підходу в освіті не викликає сумніву, адже цей підхід регламентується певними нормативними документами, з-поміж них: «Державний стандарт початкової освіти», «Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти», «Концептуальні засади Нової української школи». Так, у «Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти» презентовано «діяльнісний підхід» як «спрямованість освітньо-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань із різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти» [26]. Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (2–3 класи) [27].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Будь-яке педагогічне дослідження орієнтується насамперед на методологію організації дослідження. Зазначимо, що проблема методології педагогічних досліджень розглядалась багатьма українськими вченими (А. Богуш, І. Богданова, С. Гончаренко, В. Ковальчук, В. Курило, З. Курлянд та ін.). У роботах учених розглянуто з наукових позицій методологію педагогічних досліджень: закони, принципи, закономірності, методологічні підходи; схарактеризовано специфіку методології педагогіки та педагогічних досліджень.

**Мета статті:** визначення сутності та змісту діяльнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

**Виклад основного матеріалу.** Розглянемо сутність методологічних понять, на яких ґрунтується будь-яке дослідження. Звернімося насамперед до словникових джерел. Так, в «Енциклопедії освіти», «методологія» тлумачиться як: а) вчення про метод, наука про побудову людської діяльності [18, с. 498]. За С. Гончаренком, «методологія» – це загальна система теоретичних знань, які виконують роль провідних принципів наукового пізнання, засоби, форми і методи реалізації наукового дослідження» [11, с. 70]. У філософії поняття «методологія» характеризується як «система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему» [37].

Проблема методології організації педагогічного дослідження була предметом дослідження багатьох учених (А. Богуш, С. Гончаренко, С. Дубяга, О. Жерновникова, Л. Калашнікової, З. Курлянд, С. Пліско та ін.).

Так, академік А. Богуш характеризує сутність і специфіку педагогічної методології в організації конкретного педагогічного дослідження, тобто специфікує закони, закономірності, методологічні підходи і правила в межах організації і проведення дослідження з теми «Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти». За словами А. Богуш, методологія – це «вчення філософії про наукові методи пізнання і перетворення дійсності, яке розкриває закони, закономірності, принципи і методологічні підходи до будь-якої діяльності» [6, с. 16]. Слугує на увагу виокремлені вченою загальнонаукові (методологічні) закони, як-от: закон розвитку, закон єдності й боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін у якісні, закон заперечення заперечень [6, с. 18]. Започатковуючи наукове дослідження кафедральної теми «Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти», ученою було реалізовано й схарактеризовано педагогічні закони і закономірності. З-поміж педагогічних законів учена виокремлює такі:

1. Закон спеціальної зумовленості мети, змісту, методів, методик і технологій в організацій дослідження (розроблення професійних державних стандартів майбутніх вихователів та вихователів-методистів).

2. Закон впливу результатів дослідження на розвиток особистості, задіяних в експерименті

(усвідомлення необхідності здобуття нових професійних знань, умінь і навичок формування нових професійних компетентностей, від яких буде залежати успіх подальшої професійної діяльності).

3. Закон взаємозв'язку педагогічної науки й педагогічної практики (будь-яке педагогічне дослідження передбачає реалізацію наявних у педагогічній практиці суперечностей, від цього залежить зміст і технології дослідження).

4. Закон випереджального характеру розвитку педагогічної науки (педагогічна наука вивчає передовсім потреби практики та орієнтується, чи будуть затребувані її результати практикою).

5. Закон цілісності методологічних засад (застосування усіх рівнів: філософський, загальнонауковий, конкретно науковий та рівень, що стосується теми дослідження).

6. Закон цілісності всіх функцій педагогічної науки (пояснювальна, підтримувальна, нормативна, узагальнювальна, інформаційно-комунікативна, накопичувальна, культурно-створювальна) та відтворення наукових кадрів (залучення здобувачів освіти до експериментальних досліджень, аспірантури, докторантури).

7. Закон зближення світових моделей педагогічної науки (відповідно спрямування наукової освітньої парадигми України до євроінтеграції передбачає вивчення результатів дослідження з обраної теми зарубіжних учених) [6, с. 20]. Важливим, на нашу думку, є запропоновані А. Богуш провідні закономірності задля формування успішної професійно-методичної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти, як-от: цілеспрямована методична підготовка здобувачів освіти у взаємозв'язку змістової методичної парадигми на освітньо-професійних ступенях, першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях із дотриманням наступності й перспективності; забезпечення взаємозв'язку науково-методичного контенту у викладанні фахових методик із методично-зорієнтованими практичними і лабораторними заняттями; усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності системної методичної підготовки як вихователя, так і вихователя-методиста та директора ЗДО; реалізації побудованої студентом індивідуальної освітньо-методичної траєкторії у процесі методичної підготовки у ЗВО; забезпечення викладачами методик зони найближчої професійної діяльності (окремих дій) методичної спрямованості; сформованість позитивної мотивації до професійно-методичної

діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти; наявність комфортності позитивного емоційно-педагогічного клімату у процесі педагогічної практики у ЗДО; забезпечення міжпредметних зв'язків у викладанні фахових методик із психолого-педагогічними дисциплінами, які науково супроводжують і пояснюють інноваційні методики та ефективне їх використання в освітньо-виховному процесі ЗДО [6, с. 21–22]. Зазначимо, що вченою було виокремлено й реалізовано такі методологічні принципи: взаємозв'язок теми обраного дослідження із практикою державних вимог щодо взаємозв'язку наукової педагогічної теорії із безпосередньою освітньою практикою (сучасною нормативно-правовою базою освітньої парадигми); принцип науковості, який передбачає орієнтацію дослідження на методологічні закони, закономірності, підходи, опрацювання попередніх наукових (класичних) результатів педагогічних досліджень, сучасного стану наукового досвіду з проблеми, що досліджується, та перспективи її розвитку; принцип поєднання в одному дослідженні різних форм, методів, методик, технологій організації освітньо-виховного процесу вищої школи у формуванні особистості майбутнього фахівця дошкільної галузі освіти; визначення адекватних темі наукового дослідження ефективних педагогічних умов щодо реалізації змістового контенту дослідження; принцип позитивної мотивації й емоційного клімату всіх учасників дослідження; принцип індивідуалізації і диференціації форм і методів дослідження в організації експериментального освітньо-виховного процесу у вищій школі; принцип вибору «індивідуальної освітньої траєкторії» кожного з учасників, задіяних в експерименті; принцип ситуативності в реалізації змісту експериментального дослідження, який передбачає розроблення інноваційних освітньо-наукових ситуацій в освітньо-виховному процесі здобувачів освіти, задіяних в експерименті; принцип комп'ютеризації у здійсненні освітнього процесу експериментувальної спрямованості; принцип моделювання освітнього процесу закладів дошкільної освіти у процесі підготовки майбутніх фахівців, зокрема професійно-методичної спрямованості особистості; принцип освітньо-професійної рефлексії, який передбачає усвідомлення здобутих результатів експерименту, їх адекватний аналіз (самоаналіз, взаємоаналіз, саморозвиток, самокритичність тощо) [6, с. 24].

Звернімося до визначень феномена «методологія» іншими вченими.

За Л. Калашніковою, О. Жерновниковою, «методологія» – це «вчення про науковий метод пізнання, а також система самих методів, тобто основних підходів і прийомів дослідження, що застосовується в певній науці» [14, с. 22]. Авторки визначають провідні функції методології, з-поміж них: регулятивна (дескриптивна) та нормативна (прескриптивна). Перша функція передбачає вчення про структуру наукового знання, закономірності певного наукового пізнання як орієнтиру в дослідження, пов'язаний із ретроспективним описом уже здійснених процесів наукового пізнання. Нормативна функція спрямована на регуляцію діяльності, тому переважають конструктивні задачі, пов'язані з розробленням позитивних рекомендацій і правил здійснення наукової діяльності [14, с. 23]. Учені виокремлюють чотири рівні методології: філософський, загально-науковий, частково-науковий, технологічний. Так, філософський рівень – це галузь самої філософії, філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності. Означений рівень містить такі поняття: причина, наслідок, необхідність, випадковість тощо [14, с. 23]. До загально-наукової методології належать: теоретичні концепції, які використовуються в багатьох наукових дослідженнях. Частково-наукову методологію вчені визначають як «наукову методологію, як сукупність методів, принципів дослідження, які використовує та чи та наука» [14, с. 23–24]. Нам імпонує позиція Є. Пліско, що методологія насамперед характеризує постановку наукової проблеми, формує стратегію наряду, за яким здійснюється дослідження та зрештою пропонує засоби й методи дослідження обраного питання [25, с. 184]. Отже, методологія – це основа наукового дослідження, яка містить основні компоненти (закони, принципи, закономірності, засоби, форми, методи, прийоми), що застосовуються в логічній послідовності під час розроблення та впровадження будь-якого наукового дослідження.

Звертаючись до джерельної бази, знаходимо тлумачення поняття «методологія педагогіки» яке трактується як («англ. *methodology of pedagogics*, пол. *metodologia pedagogiki*) наука про методи наукових, діагностувальних та прогностично-пошукових досліджень у сфері педагогіки» [8, с. 78]; «вчення про принципи, форми, методи, наукового пізнання довколишньої дійсності» [17]; «система принципів і способів організації, побудови теоретичної та практичної педагогічної діяльності»; вчення про науковий метод пізнання» [2, с. 51].

Питання методології педагогіки досліджували такі вчені, як: М. Гаврилюк, С. Гончаренко, З. Курлянд, С. Мартиненко, Н. Мукан, А. Павленко, М. Фіцула, Л. Хоружа та ін.

Найбільш повну характеристику методології педагогіки подає С. Гончаренко. Учений розглядає поняття «методологія педагогіки» як науку, та презентує її як «систему знань (і способів їх здобуття) засади і структуру педагогічної теорії, підходи до організації досліджень, методи розвитку особистості; педагогічні закони, принципи, закономірності, педагогічні правила» [11]. На думку вчених (Н. Мукан, М. Гаврилюк), «методологія педагогіки» – це система знань, що відображає основні педагогічні теорії, концепції, принципи й підходи до вивчення педагогічних явищ і процесів, методи їх дослідження [22, с. 123]. За З. Курлянд, «методологія педагогіки вищої школи» отримує постійний заряд від минулого суспільства всієї сфери духовного життя суспільства, нового стилю мислення, що вступає в дію від методологічної озброєності інших наук [19, с. 20].

Отже, під методологією педагогіки будемо розуміти галузевий фундамент педагогічної діяльності, що базується на застосуванні педагогічних концепцій, теорій, принципів та підходів, що дозволяють здійснювати ґрунтовний аналіз педагогічних явищ, процесів та особливості їх дослідження.

Звернімося до поглядів учених стосовно сутності поняття «підхід».

Так, на думку І. Антошиної, однією із важливих категорій методології наукового дослідження є «методологічний підхід», тобто, загальна спрямованість дослідження, що зумовлена певною концептуальною ідеєю, крізь призму якої проходить процес осмислення і розуміння явищ і процесів, що досліджуються [3, с. 6]. За О. Дубницькою, «підхід» – це «стратегічний напрям, який визначає всі компоненти системи навчання: його цілі, завдання, зміст, шляхи і способи їх досягнення, діяльність учителя, учня тощо» [13, с. 207]. Суголосні із позицією учених (І. Бех, Л. Зайцева), які зауважують, що поняття «підхід» – консолідує найбільш загальні положення, систему приписів, правил (принципів), на основі яких організовують і здійснюють освітній процес» [4, с. 2]. Отже, «методологічний підхід» – це фундамент методологічної ієрархії, який спрямований до обрання відповідного методологічного інструментарію (методи, принципи) для ретельного поетапного вивчення об'єкта, що досліджується.

У дослідженні було обрано діяльнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Виникає необхідність з'ясувати насамперед сутність категоріального апарату таких понять: «дія», «діяльність» у структурі методологічного підходу.

Традиційно звернімося до джерельної бази. Так, у термінологічних словниках, феномен «дія» позиціонується як «довільна, навмисна опосередкована активність, спрямована на досягнення усвідомленої мети» [34, с. 97]; «основний елемент у структурі діяльності» [9, с. 45]; «робота, діяльність, здійснення чого-небудь» [8, с. 306]; «вияв якоїсь діяльності» [12, с. 62]; «відносно автономний елемент у структурі діяльності, спрямований на досягнення певної усвідомленої мети» [28].

Як один із компонентів діяльності, «дія» була категорією дослідження багатьох учених (О. Коханова, П. М'ясоїд, О. Отич, О. Пасека, О. Сергєєнкова, О. Столярчук та ін.). Розглянемо погляди учених стосовно означеного феномену більш ґрунтовніше. У психології учені (О. Сергєєнкова, О. Столярчук, О. Коханова, О. Пасека) визначають поняття «дія» як «реалізаційний компонент діяльності, спрямований на виконання, певного завдання» [30, с. 187]. За П. М'ясоїд, дія «може бути здебільшого зовнішньою – предметно-практичним контактом суб'єкта з об'єктом або ж внутрішньою – активністю, спрямованою на об'єкт, поданий в ідеальній формі» [23, с. 193]. На думку О. Отич, «дія» – це фізичне докладання праці, акт здійснення діяльності, в якому виявляється – об'єктивується – її сутність, зміст, а також намір виконавця [31, с. 15]. Отже, під дією розуміємо мотиваційний компонент діяльності, який спрямовує до здійснення тієї чи тієї активності задля досягнення певної мети.

Однією із ключових у дослідження є категорія «діяльність», яка потребує аналізу щодо визначення її змістового наповнення. Так, звертаючись до джерельної бази, феномен «діяльність» розглядаємо як «форму активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті [35, с. 163]; «один із найважливіших атрибутів буття людини» [17, с. 15]; «якісно відмінний від процесів у живій і неживій природі спосіб взаємодії людей із середовищем, який характеризується цілеспрямованістю, опосередкованістю штучно виготовленим знаряддям,

сумісністю та ін.» [1, с. 60]; «спосіб буття людини у світі, специфічно людська форма активного ставлення до довколишнього світу, його цілеспрямована зміна і перетворення» [15, с. 63].

Проблема діяльності була висвітлена у дослідженнях О. Трифонові, О. Халабузар, Л. Шелестові, С. Щербини та ін. Так, Л. Шелестова розглядає «діяльність» як «спеціально ініційовану активність людини, що виявляється в процесі її взаємодії з довкіллям [34, с. 26]. За словами С. Щербини, «діяльність» – це цілеспрямований процес перетворення дійсності, створення матеріальних і духовних цінностей [36]. Іншої думки дотримується О. Трифонов, яка розглядає поняття «діяльність» із кількох позицій, по-перше – це умова виникнення, чинник формування і об'єкт застосування свідомості людини; по-друге – це форма активності свідомості; по-третє – це регулятор поведінки, і дій людини [32]. Отже, діяльність – це функціональна, особлива енергодієва праця, за рахунок якої здійснюється існування людства.

Проблема діяльності була предметом дослідження багатьох учених дошкільної галузі (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Грузинська, К. Крутий, Н. Луцан, Т. Піроженко та ін.).

Академік А. Богуш розглядає поняття «діяльність» як активну взаємодію дітей дошкільного віку з довкіллям, у процесі якої індивід виступає як суб'єкт, який цілеспрямовано впливає на об'єкт, і задовольняє свої потреби [5, с. 30]. Т. Піроженко підкреслює, що специфічно дитячими видами діяльності дитини дошкільного віку виступають – пізнавальна, образотворча (малювання, ліплення, аплікація, конструювання), музична, ігрова діяльність [26].

Під діяльністю дітей дошкільного віку розуміємо особистісно-ініціативну форму праці дітей, яка забезпечує тісну взаємодію як між об'єктами в довкіллі, так і в соціумі загалом.

У дослідженні центральною категорією методологічного підходу до проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку виступає «діяльнісний підхід». У термінологічних джерелах поняття «діяльнісний підхід» трактується як «конкретно-наукова методологія для психології вікової, педагогічної, інженерної, медичної тощо» [33, с. 336]; «методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому)» [29, с. 140].

До проблеми діяльнісного підходу у своїх дослідженнях звертались багато вчених (О. Беляк, Л. Воронюк, Л. Кушнір, О. Ямницький та ін.).

Так, на думку вчених (Л. Кушнір, Л. Кібенко, І. Горячок), діяльнісний підхід – це система переходів від освітньої діяльності академічного типу (лекція, аудиторне заняття, чи семінар за допомогою Zoom, Google Meet) через форми квазі-професійної діяльності до освітньо-професійної (тренінг, курсова робота, проєктні завдання), а надалі – до реальної професійної діяльності [20, с. 142]. Суголосні із позицією О. Ямницького, який визначає «діяльнісний підхід» як сукупність теоретико-методологічних (принципи, засоби, закони, тенденції) і конкретно-емпіричних досліджень, у яких психіка і свідомість, їх розвиток і формування вивчаються у конкретній професійній діяльності суб'єкта [37, с. 43]. Л. Воронюк під «діяльнісним підходом» розуміє спрямованість освітньо-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти [10, с. 6].

Отже, діяльнісний підхід – це методологічна платформа дослідження, яка базується на наукових принципах, засобах, законах, тенденціях та регулює освітньо-виховний процес, забезпечуючи всебічний розвиток особистості здобувачів освіти, майбутніх вихователів. На нашу думку, діяльнісний підхід у роботі з дітьми дошкільного віку – це один із вагомих методологічних підходів, який націлений на розвиток особистості, ініціативну дію з боку дитини, завдяки якого відбувається розвиток творчого потенціалу, самостійність, саморозвиток у процесі освітньо-пізнавальної діяльності.

Проблему діяльнісного підходу підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти досліджували ряд учених (А. Аніщук, В. Борин, А. Кошель, Н. Мирончук та ін.).

Так, Н. Мирончук визначає «діяльнісний підхід» як «практико-орієнтовану тактику». Вчена стверджує, що в межах діяльнісного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти мають бути засвоєнні та практично апробовані системою способів і прийомів здійснення професійної діяльності, професійні вміння та навички педагогічної діяльності, педагогічно-професійні методи роботи, які

забезпечують успішне становлення майбутнього професіонала [21, с. 86]. Слушною є позиція ученої В. Борин, яка вважає, що «застосування діяльнісного підходу в освітньому процесі закладу вищої освіти засобом моделювання форм художньо-конструктивної діяльності майбутні фахівці дошкільної освіти мають можливість ознайомитись з особливостями матеріалу для конструювання» [7, с. 55].

Отже, діяльнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку – це методологічний підхід, який передбачає опанування знань, умінь, навичок експериментування здобувачами вищої освіти під час освітньо-виховного процесу, безпосереднє засвоєння, що сприяє залученню майбутніх фахівців до власне дослідницької діяльності, забезпечує закріплення знань під час проходження різних видів практик та розкриття творчого потенціалу майбутніх фахівців у професійній діяльності з дітьми дошкільного віку в організації їхньої дослідно-експериментальної діяльності.

Впровадження діяльнісного підходу в організації дослідження з теми «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку» передбачало реалізацію певних методологічних законів, принципів (правил). Опишемо їх.

– **Закон спеціальної зумовленості** мети, змісту, методів, методик і технологій в організації дослідження. Означений Закон сприяв розробленню моделі дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

– **Закон взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку.** Цінність Закону полягає в наявності в освітньому процесі спеціальних цілей виховання й розвитку, а також відпрацьованістю вимірників з діагностики та оцінки їх досягнення.

– **Закон активної діяльності.** Результативність означеного Закону свідчить про те, що навчальний матеріал успішно засвоюється й закріплюється в ході активної діяльності.

– **Закон впливу результатів дослідження** на розвиток особистості тих, хто був задіяний в експерименті.

– **Закон випереджального характеру розвитку педагогічної науки.** Впровадження результатів дослідження свідчить про дієвість

розробленої моделі дослідно-експериментальної роботи у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти з дітьми старшого дошкільного віку.

Реалізація діяльнісного підходу у процесі проведення дослідження з теми: «Діяльнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку» дозволила виявити певні закономірності, від яких залежить успішна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. 3-поміж них:

Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми дошкільного віку на освітньо-професійному ступені, першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях буде успішною, якщо: а) послідовно дотримуватися наступності й перспективності в методиці викладання професійно спрямованих фахових дисциплін; занурення майбутніх вихователів в активну експериментальну роботу з дітьми під час практики і лабораторних занять; успішна організація здобувачами освіти дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку залежить від інноваційних технологій, методів, методик, які використовують майбутні вихователі; усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти пріоритетності їхньої підготовки насамперед як вихователки ЗДО, яка набула знань, умінь і навичок організації дослідно-експериментальної роботи з дітьми; розроблення майбутнім фахівцем дошкільної освіти індивідуальної (освітньої) карти (моделі) щодо змісту експериментально-дослідницької роботи з дітьми.

У дослідженні також було застосовано комплекс методологічних принципів організації дослідження, як-от: принцип взаємозв'язку теорії і практики; принцип науковості; принцип поєднання різних методів і засобів навчання в залежності від завдань і змісту; принцип ситуативності навчання; принцип свідомості і активності; принцип послідовності та систематичності. Розглянемо окремі з них:

– принцип поєднання різних методів і засобів навчання в залежності від завдань, наприклад: 1) ознайомитись із видами експериментів, які доцільно використовувати з дітьми дошкільного віку; 2) дібрати батарею дослідів, які можна проводити з дітьми старшого дошкільного

віку; 3) розкрити методику проведення дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку; і змісту (у процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку використовують сучасні методи навчання – інформаційно-технологічні, комп'ютерні, ігри);

– принцип ситуативності навчання (у процесі навчання майбутні фахівці дошкільної освіти самостійно визначають ситуації і здійснюють пошук їх розв'язання). Було використано такі ситуації: 1. Ситуація. Коло Анаксимена. Одного разу учень філософа Анаксимена запитав його, чому з кожним роком він все більше сумнівається в тому, про що раніше говорив без сумнівів. Анаксимен намалював на піску два кола – мале і велике – і пояснив: «Маленьке коло – це мої знання в юності. Велике коло – це те, що я знаю і розумію сьогодні. З роками коло моїх знань збільшується. Все, що поза колом знань – це незнання. Чим ширше коло знань, тим більше воно стикається з незнанням і породжує все більше сумнівів і питань». Впишіть в коло Ваші знання про технологію дослідно-експериментальної роботи. 2. Ситуація. «Архітектор ЗДО». Ви – архітектор. До Вас звернулася громада освітнього округу, яка готова сплатити ескіз ЗДО за винагороду (це, наприклад, мільйон доларів. Або навіть 10 мільйонів, в залежності від бюджету). Умова: ЗДО має відповідати тим змінам, які пропонуються в Законі України «Про дошкільну освіту» (2024). 3 Ситуація. «Обмеження». Один із способів креативно побачити своє дослідження – самому створити жорсткі обмеження. У шести словах передайте вашу ідею дослідження.

**Висновки.** Отже, під «діяльнісним підходом у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» розуміємо особливий механізм, який передбачає обізнаність майбутніх вихователів із спектром компонентів (принципів, форм і методів), спрямований на засвоєння знань, умінь і навичок у процесі професійної діяльності, вміння організовувати дослідно-експериментальну діяльність (проведення дослідів, експериментів) з дітьми дошкільного віку. Перспективами подальшого дослідження вбачаємо в оцінюванні рівнів підготовленості майбутніх вихователів до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку та визначенні критеріїв із відповідними показниками.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ананьїн В. Україно-англійський словник філософських термінів. Київ. ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 196 с.
2. Антонова О. Є. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.
3. Антошина І. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. Вип. 27. С. 1–7.
4. Бех І., Л. Зайцева. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2–5.
5. Богуш А.М., Н.В. Гавриш. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий дім «Слово», 2008. 408 с.
6. Богуш А. М. Методологічний контент психолого-педагогічного супроводу формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти: (колективна монографія)* / А. М. Богуш, Л. І. Березовська, С. В. Діхтяренко, Н. В. Маліновська, Р. Г. Найда / За заг. і наук. редакцією А. Богуш. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 296 с.
7. Борин В. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до творчої художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку. *Освітній простір України*. Вища школа. 2019. Том. 17. С. 52–58.
8. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
9. Войтка В.І. Психологічний словник. Київ. Вища шк., 1982. 214 с. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online\\_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001375](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001375)
10. Воронюк Л. Діяльнісний підхід у навчанні як ресурс якісної освіти. *Майбуття. Серпень-вересень*. 2022. № 16-17(687-688). С. 5–6.
11. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.
12. Гумецька Л. Л., Д. Г. Гринчишин., В. Л. Карпова. Короткий тлумачний словник української мови. К.: Рад. Школа, 1978. 296 с.
13. Дубницька О. М. Методологічні підходи у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*. зб. наук. пр. Випуск 3. Київ-Львів-Бережани-Гомель, 2018. С. 206–209.
14. Калашнікова Л.М., О. А. Жерновникова. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с.
15. Киридон А. М., А. В. Арістова., І. В. Шліхта. ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК ГАСЕЛ 3 напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, естетика,). К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2019. 256 с.
16. Козирева Н. В. Словник-довідник для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія» (для студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання усіх напрямів підготовки). Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 69 с.
17. Козубовська І.В., О. С. Повідайчик. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів. Ужгород. 2021. 41 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/33113>
18. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
19. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2007. 495 с.
20. Кушнір Л. О., Л. М. Кібенко., І. В. Горячок. Діяльнісний підхід при організації змішаного навчання здобувачів освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 91. С. 141–144.
21. Мирончук Н. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації функцій учителя-вихователя. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Випуск 4(76). С. 85–88.
22. Мукан Н., М. Гаврилюк. Методологія педагогіки: сутність, принципи, підходи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. №2. (106). С. 121–128.
23. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навч. посібник. 2-ге вид., допов. К.: Вища шк., 2001. 478 с.
24. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дітей дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза. 88 с. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710102/1/2016\\_%20%D0%86%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710102/1/2016_%20%D0%86%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf)
25. Плisko Є. Методологія історико-педагогічних досліджень. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2019. (1). С. 179–187.

26. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392. Зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
27. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. №688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
28. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. К.: Генеза, 1997. 400 с.
29. Сергєєнкова О. П. Психологічний словник. 2007. 336 с. URL: [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O\\_Serhieienkova\\_IL.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf)
30. Сергєєнкова О. П., О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Загальна психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2012. 296 с.
31. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.
32. Трифонова О. С. Особистісно-діяльнісний підхід до формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. *Наука і освіта: наук. практ. журнал*. 2012 №3. С. 118–121. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13688/1/Tryfonova.pdf>
33. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
34. Шелестова Л. Діяльнісний підхід. Реалізація технологій профільного навчання в закладах загальної середньої освіти: методичний посібник / О. В. Малихін, Н. О. Арістова, О. В. Барановська, В. І. Кизенко, О. П. Кравчук, С. Е. Трубачева, О. В. Чорноус. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 197 с. С. 25–29. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/729738/1/Realizatsiia\\_tekhnolohiy\\_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD\\_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4\\_25-29.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/729738/1/Realizatsiia_tekhnolohiy_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4_25-29.pdf)
35. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник. Київ. Абрис. 2002. 751 с.
36. Щербина С. В. Діяльнісний підхід як теоретична основа організації науково-дослідницької роботи студентів у вищому навчальному закладі. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/65db245a-0321-4774-822d-dd7c517f8911/content>
37. Ямницький О. В. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх практичних психологів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*: зб. наук. пр. 2014. №3–4. С. 39–45.

---

© Діхтяренко С. В.

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Стаття надійшла до редакції 06.10.2025

Стаття прийнята 06.10.2025

Стаття опублікована 01.12.2025